

Evaluating the Arabic Translation of the Novel *Samt-e Kaleskeh* Based on Carmen Valero Garcés's Model

Asma Obeidavi

Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Theology and Islamic Studies, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran;
asmaobeidavi489@gmail.com

Rasoul Balavi*

Corresponding Author, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Theology and Islamic Studies, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran;
r.balavi@scu.ac.ir

Abstract

Assessing the quality of literary translation requires a systematic theoretical framework to determine the extent to which linguistic, cultural, and stylistic features of the source text are successfully conveyed into the target language. The present study aims to analyze and evaluate the Arabic translation of Morteza Karbalaieilou's novel *Samt-e Kaleskeh*, entitled *Jihat al- 'Arabah* and translated by Ahmad Heidari, based on Carmen Valero Garcés's (1994) four-level model of translation quality assessment. The study adopts a qualitative descriptive-analytical approach and relies on library-based data collection. The Arabic translation of the novel is examined at four levels: semantic-lexical, morpho-syntactic, stylistic-pragmatic, and discursive-functional. The research data were drawn from translation instances involving translation challenges, and 38 representative instances were selected for analysis. The findings showed that, of the 38 instances examined, 20 were evaluated as positive, 14 as negative, and 4 as neutral. The highest degree of success was observed at the morpho-syntactic level, followed by the semantic-lexical level, whereas the stylistic-pragmatic and discursive-functional levels exhibited greater deficiencies. The findings indicate that the translator was more successful in transferring linguistic structures and certain semantic elements than in fully recreating the stylistic and discursive features of the source text.

Keywords: translation quality assessment, Carmen Valero Garcés, *Samt-e Kaleskeh*, Ahmad Heidari, literary translation

Cite this paper as follows: Obeidavi, A., & Balavi, R. (2026). Evaluating the Arabic translation of the novel *Samt-e Kaleskeh* based on Carmen Valero Garcés's model. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 16(34), 184-214. <https://doi.org/10.22054/rctall.2026.92266.1843>

Received: 18 April 2026 ■ Revised: 23 August 2026 ■ Accepted: 04 July 2026

Translation Researches in the Arabic Language and Literature is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Introduction

Translation involves more than the transfer of words between languages; it requires the transfer of meaning, linguistic structures, stylistic features, cultural elements, and communicative functions from the source text into the target language. The translator therefore acts not only as a linguistic mediator but also as a cultural intermediary (Najafi, 1982). Literary translation is particularly challenging because literary texts involve aesthetic features, imagery, tone, cultural references, and distinctive authorial styles. Consequently, evaluating literary translation requires attention to the linguistic, cultural, and stylistic dimensions of both the source and target texts (Taghieh, 2005).

Carmen Valero Garcés's (1994) model provides a systematic framework for evaluating literary translation through four interrelated levels: semantic-lexical, morpho-syntactic, discursive-functional, and stylistic-pragmatic. These levels make it possible to assess translation choices and the degree of correspondence between source and target texts. Garcés developed and applied this approach to the evaluation of literary translations, including Spanish translations of Nathaniel Hawthorne's *The Scarlet Letter* (Garcés, 1994).

The present study applies Garcés's four-level model to Ahmad Heidari's Arabic translation of Morteza Karbalaieilou's contemporary Persian novel *Samt-e Kaleskeh*, entitled *Jihat al-'Arabah*. It examines the strategies and techniques employed by the translator and evaluates the transfer of the source text's linguistic, cultural, stylistic, and discursive-functional features into Arabic. Although Garcés's model has been applied to various literary works, the Arabic translation of *Samt-e Kaleskeh* has not, to the best of the researcher's knowledge, been systematically evaluated across all four levels. The present study addresses this gap by comparatively analyzing selected translation instances and classifying them as positive, negative, or neutral.

Literature Review

Previous studies have demonstrated the applicability of Carmen Valero Garcés's model to the assessment and criticism of literary translation. By examining translation at four interconnected levels, namely semantic-lexical, morpho-syntactic, discursive-functional, and stylistic-pragmatic, the model provides a systematic framework for evaluating the transfer of linguistic, cultural, and stylistic features from source texts to target texts.

Several studies have applied Garcés's model to different literary works. Shah-Hosseini (2021) evaluated Hezbai's Arabic translation of *The Incomplete Bridge* and reported the highest degree of correspondence at the semantic-lexical level and the lowest at the stylistic-pragmatic level. Kabiri, Heshmati, and Tand (2022) compared Arabic and Persian translations of Gibran Khalil Gibran's *The Prophet* and identified differences in the treatment of lexical and syntactic structures. Pour Yazdanpanah Kermani (2023) applied the model to the Arabic translation of *Mantiq al-Tayr*, finding relative success at the semantic-lexical and morpho-syntactic levels. Baharvand, Hassouninejad, and Karkhaneh (2024) examined Ahmad Yousef-Zadeh's *The Twenty-Three* at the semantic-lexical level and identified strategies such as expansion, reduction, generalization, and specification. Moslempour Khazineh et al. (2025) evaluated Tamimi's translation of *Taghribat al-Qafir* and found that several translation strategies contributed to adequacy and acceptability.

Overall, previous research confirms the usefulness of Garcés's model for evaluating literary translation. However, most studies have focused on different literary works or have examined only limited levels of the model. To the best of the researcher's knowledge, no study has comprehensively examined the Arabic translation of *Samt-e Kaleskeh* across all four levels of Garcés's model. The present study addresses this gap by systematically evaluating the translation and analyzing the strategies employed to transfer its linguistic, cultural, and stylistic features.

Methodology

The present study adopts a qualitative approach and employs a descriptive-analytical method to evaluate Ahmad Heidari's Arabic translation of Morteza Karbalaeilou's novel *Samt-e Kaleskeh*, entitled *Jihat al-'Arabah*, based on Carmen Valero Garcés's (1994) model of translation quality assessment. The analysis examines the translation at four levels: semantic-lexical, morpho-syntactic, discursive-functional, and stylistic-pragmatic.

The research corpus comprises the Persian source text and its Arabic translation. Through library research and comparative analysis, 60 translation instances involving linguistic, cultural, and stylistic features were initially identified. Considering the scope of the study, 38 representative instances were purposively selected for detailed analysis across the four levels of Garcés's model.

The selected instances were comparatively analyzed with regard to the translation strategies and techniques employed by the translator and their effects on the transfer of meaning, cultural elements, stylistic features, and communicative functions. Based on adequacy and acceptability, the instances were classified as positive, negative, or neutral according to their contextual effects. Their distribution across the four analytical levels was then summarized to provide an overall assessment of the translator's performance.

Results and Discussion

The analysis of the 38 representative translation samples at Garcés's four analytical levels indicates that Heidari generally succeeded in transferring the basic meaning and communicative functions of the source text, although some cultural, stylistic, figurative, and pragmatic features were weakened or altered.

At the semantic-lexical level, the translator generally conveyed the meanings of Persian expressions through cultural equivalents, adaptation, syntactic expansion and reduction, particularization, and other strategies. However, culture-bound items such as *tūbreh*, *tah-chin*, *kalle-pācheh*, *Rūyin-tan*, *nāmūs*, and *qormesāq* sometimes lost part of their cultural and connotative richness. Syntactic expansion improved clarity in some cases but occasionally reduced conciseness and figurative richness.

At the morpho-syntactic level, Heidari adapted Persian structures to Arabic linguistic norms through syntactic restructuring, literal translation, semantic expansion, change of viewpoint, sentence-type change, and compensation. These strategies generally enhanced fluency and comprehensibility, although they sometimes weakened brevity, figurative force, or humorous and ironic effects. Compensation was effective in several cases in preserving the emotional and figurative force of the source text.

At the discursive-functional level, the main meanings and communicative purposes were generally preserved. Nevertheless, the formalization of colloquial expressions, changes in textual organization, and the neutralization of humorous or ironic expressions occasionally weakened the characters' linguistic identity, emotional tone, and narrative dynamism. Explanatory additions facilitated comprehension but sometimes reduced culturally specific and relational nuances.

At the stylistic-pragmatic level, the translation was less consistent in preserving semantic precision, idiomaticity, and stylistic nuances. Although explanatory additions helped maintain certain cultural references, such as the reference to Molla Sadra, some source-language structures, metaphorical misinterpretations, and inappropriate idiomatic equivalents reduced naturalness and affected stylistic and affective meanings.

Overall, the findings demonstrate that Heidari's translation was largely oriented toward communicative adequacy and adaptation to Arabic linguistic norms. While the core meanings and communicative purposes of the novel were generally preserved, the translation was less consistent in maintaining cultural specificity, colloquial identity, figurative richness, humor, conciseness, and stylistic nuances.

Conclusion

The findings of the present study indicate that Ahmad Heidari's Arabic translation of Morteza Karbalaieilou's *Samt-e Kaleskeh*, entitled *Jihat al-'Arabah*, can be regarded as relatively successful, although the degree of success varies across the four levels of Garcés's model. Analysis of the 38 selected translation instances showed that 20 cases (53%) were classified as positive, 14 (37%) as negative, and 4 (10%) as neutral. The highest degree of success was observed at the morpho-syntactic level (82%), followed by the semantic-lexical level (60%), indicating the translator's stronger performance in transferring linguistic structures and certain semantic and cultural elements. In contrast, the stylistic-pragmatic level showed a lower degree of success (33%), while the discursive-functional level recorded no positive instances (0%), revealing greater difficulties in preserving the stylistic features and discourse functions of the source text.

These findings support the research hypothesis and show that the translator employed diverse strategies across the four levels, but that their effectiveness varied according to the linguistic, cultural, and stylistic features involved. The main limitations of the study are its focus on a single translation of one literary work and the limited number of analyzed instances. Future research may compare other Arabic translations, apply alternative translation assessment models, and examine readers' responses to provide a more comprehensive evaluation of literary translation quality.

ارزیابی ترجمه عربی رمان «سمت کالسکه» برپایه الگوی کارمن گارسس

گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران؛ asmaobeidavi489@gmail.com

اسماء عبیدادی ^{ID}

نویسنده مسئول، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران؛ r.balavi@scu.ac.ir

رسول بلاوی* ^{ID}

چکیده

ارزیابی کیفیت ترجمه متون ادبی نیازمند بهره‌گیری از چارچوب‌های نظری و معیارهای علمی است تا میزان موفقیت مترجم در انتقال عناصر زبانی، فرهنگی و سبکی متن مبدأ بررسی شود. پژوهش حاضر با هدف تحلیل و ارزیابی ترجمه عربی رمان «سمت کالسکه» اثر مرتضی کربلایی‌لو با عنوان «جهة العربیة» به قلم احمد حیدری، بر اساس الگوی چهارسطحی ارزیابی کیفیت ترجمه کارمن گارسس (۱۹۹۴) انجام شده است. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی و با شیوه گردآوری کتابخانه‌ای، ترجمه عربی رمان مذکور را در چهار سطح معنایی-واژگانی، نحوی-صرفی، سبکی-عملی و گفتمانی-کارکردی بررسی کرده است. داده‌های پژوهش از میان نمونه‌های دارای چالش‌های ترجمه‌ای استخراج و ۳۸ نمونه منتخب تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد که از مجموع نمونه‌های بررسی شده، ۲۰ مورد دارای عملکرد مثبت، ۱۴ مورد دارای کاستی و ۴ مورد خنثی ارزیابی شدند. همچنین، بیشترین میزان موفقیت مترجم در سطح نحوی-صرفی مشاهده شد و پس از آن سطح معنایی-واژگانی قرار گرفت؛ در مقابل، سطوح سبکی-عملی و گفتمانی-کارکردی با کاستی‌های بیشتری همراه بودند. نتایج نشان می‌دهد که مترجم در انتقال ساختارهای زبانی و برخی مؤلفه‌های معنایی موفق‌تر عمل کرده است، اما در بازآفرینی کامل ویژگی‌های سبکی و گفتمانی متن مبدأ با محدودیت‌هایی مواجه بوده است.

کلیدواژه‌ها: ارزیابی ترجمه، کارمن گارسس، سمت کالسکه، احمد حیدری

استناد به این مقاله: عبیدادی، اسماء و بلاوی، رسول. (۱۴۰۵). ارزیابی ترجمه عربی رمان «سمت کالسکه» برپایه الگوی کارمن گارسس. دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۱۶ (۳۴)، ۱۸۴-۲۱۴.

<https://doi.org/10.22054/rctall.2026.92266.1843>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۱/۲۹ ■ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۶/۰۱ ■ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۱۳

مقدمه

ترجمه در طول تاریخ یکی از مهم‌ترین ابزارهای ارتباط میان ملت‌ها و انتقال دانش، اندیشه و تجربه‌های فرهنگی بوده است. این فرایند تنها به جایگزینی واژگان از زبانی به زبان دیگر محدود نمی‌شود، بلکه انتقال مفاهیم، ساختارهای زبانی، ویژگی‌های سبکی و مؤلفه‌های فرهنگی متن مبدأ را نیز دربر می‌گیرد. ازاین‌رو، مترجم به‌عنوان واسطه‌ای فرهنگی، نقشی اساسی در ایجاد ارتباط میان جوامع زبانی مختلف ایفا می‌کند (نجفی، ۱۳۶۱: ۱۴-۱۵).

ترجمه متون ادبی، به دلیل وابستگی عمیق به عناصر زیبایی‌شناختی، تصویرسازی، لحن و ویژگی‌های فرهنگی، از پیچیده‌ترین حوزه‌های ترجمه به شمار می‌آید. در این میان، رمان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین گونه‌های ادبی، علاوه بر محتوای روایی، حامل نظامی از نشانه‌های فرهنگی و سبک خاص نویسنده است؛ بنابراین، ارزیابی کیفیت ترجمه آن نیازمند توجه هم‌زمان به ابعاد زبانی، فرهنگی و سبکی متن است (تقیه، ۱۳۸۴: ۵۳-۶۱).

با توجه به پیچیدگی انتقال مؤلفه‌های زبانی و فرهنگی در ترجمه ادبی، ارزیابی علمی ترجمه نیازمند بهره‌گیری از الگوهای نظری منسجم است. در این زمینه، الگوی چهارسطحی کارمن گارسس (۱۹۹۴) یکی از الگوهای کاربردی در نقد ترجمه به شمار می‌رود. این الگو با بررسی چهار سطح معنایی-واژگانی، نحوی-صرفی، گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی، امکان تحلیل راهبردهای مترجم و بررسی میزان کفایت و مقبولیت ترجمه را فراهم می‌کند. در پژوهش حاضر، این چهار سطح به‌عنوان چارچوب تحلیلی برای بررسی داده‌ها و ارزیابی ترجمه عربی اثر مورد استفاده قرار گرفته است.

رمان «سمت کالسکه» اثر مرتضی کربلایی‌لو، به دلیل برخورداری از زبان روایی، تعبیرات اصطلاحی، عناصر فرهنگی و ویژگی‌های سبکی خاص، از جمله آثاری است که ترجمه آن به زبان عربی با چالش‌هایی در زمینه انتقال معنا و بازآفرینی مؤلفه‌های فرهنگی همراه است. ترجمه عربی این اثر با عنوان «جهة العربیة» توسط احمد حیدری انجام شده است و بررسی این برگردان می‌تواند میزان موفقیت مترجم در انتقال ویژگی‌های مختلف متن مبدأ را آشکار سازد. با وجود اهمیت این ترجمه، هنوز مشخص نیست مترجم تا چه اندازه توانسته است عناصر زبانی، فرهنگی و سبکی متن مبدأ را در زبان مقصد با حفظ کارکرد آن‌ها منتقل کند. این ابهام، مسئله اصلی پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهد و ضرورت ارزیابی علمی این ترجمه را بر اساس الگوی گارسس آشکار می‌سازد.

بررسی پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که الگوی گارسس در مطالعات متعددی برای ارزیابی ترجمه به کار رفته است؛ با این حال، بیشتر این پژوهش‌ها به بررسی آثاری متفاوت از رمان «سمت کالسکه» پرداخته‌اند. در بررسی منابع موجود، پژوهشی که به‌طور مشخص ترجمه عربی این رمان را بر اساس چهار سطح الگوی گارسس و با تأکید هم‌زمان بر انتقال عناصر زبانی، فرهنگی و سبکی بررسی کرده باشد، مشاهده نشد. ازاین‌رو، پژوهش حاضر می‌کوشد با بهره‌گیری از الگوی چهارسطحی گارسس، کیفیت ترجمه عربی این رمان را بررسی و راهبردهای مترجم را تحلیل

کند. فرضیه پژوهش بر این است که مترجم در ترجمه رمان «جهت العربیه» از راهبردهای متفاوتی در چهار سطح الگوی کارمن گارسس بهره گرفته و میزان موفقیت او در انتقال عناصر زبانی، فرهنگی و سبکی در این سطوح یکسان نیست. بر این اساس، پژوهش حاضر درصدد پاسخ‌گویی به پرسش‌های زیر است:

۱. راهبردها و شیوه‌های به‌کاررفته در ترجمه عربی رمان «سمت کالسکه» بر اساس چهار سطح الگوی ارزیابی ترجمه کارمن گارسس چیست؟

۲. میزان موفقیت مترجم در انتقال عناصر زبانی، فرهنگی و سبکی متن مبدأ بر اساس الگوی گارسس چگونه ارزیابی می‌شود؟

۱. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های متعددی در حوزه نقد ترجمه با بهره‌گیری از الگوی ارزیابی کیفیت ترجمه کارمن گارسس انجام شده است. این پژوهش‌ها، با وجود تفاوت در موضوع، نوع متن و زبان، نشان می‌دهند که الگوی چهارسطحی گارسس به دلیل توجه هم‌زمان به سطوح واژگانی-معنایی، نحوی-صرفی، گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی، چارچوبی مناسب برای ارزیابی کیفیت ترجمه و تحلیل انتقال عناصر زبانی، فرهنگی و سبکی فراهم می‌کند.

شاه‌حسینی (۱۴۰۰) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «ارزیابی ترجمه حزبایی از رمان حین ترکنا الجسر ... بر اساس الگوی گارسس»، ترجمه عربی رمان «پل ناتمام» را بر پایه مدل چهارسطحی گارسس بررسی کرد. یافته‌ها نشان داد بیشترین انطباق در سطح معنایی-واژگانی و کمترین آن در سطح سبکی-عملی بوده است. با وجود ارزش این پژوهش، تحلیل آن به یک اثر ادبی خاص محدود است.

کبیری، حشمتی و تاند (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «مقایسه ساختار ترجمه عربی و فارسی رمان پیامبر جبران خلیل جبران (بر اساس الگوی کارمن گارسس)»، ساختارهای واژگانی و نحوی دو ترجمه را بررسی کردند. نتایج نشان داد مترجم فارسی با برخی تغییرات ادبی ظرفیت‌های بیانی متن را تقویت کرده، در حالی که ترجمه عربی در مواردی به ساختار متن اصلی نزدیک مانده است. با این حال، تمرکز پژوهش بر مقایسه ساختاری دو ترجمه بوده و سایر ابعاد الگوی گارسس را به‌صورت جامع بررسی نکرده است.

پوریزدان‌پناه کرمانی (۱۴۰۲) با بهره‌گیری از الگوی گارسس، ترجمه عربی «منطق الطیر» را ارزیابی کرد. نتایج حاکی از موفقیت نسبی مترجم در سطوح معنایی-واژگانی و نحوی-صرفی و استفاده از راهبردهایی مانند معادل‌یابی فرهنگی و تعدیل ساختاری بود. با این وجود، موضوع پژوهش به متنی عرفانی اختصاص دارد و چالش‌های ترجمه رمان معاصر را دربرنمی‌گیرد.

بهاروند، حسونی‌نژاد و کارخانه (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «نقد و ارزیابی برگردان عربی کتاب آن بیست و سه نفر اثر احمد یوسف‌زاده بر پایه سطح لغوی-معنایی الگوی ترجمه کارمن گارسس»، ترجمه را تنها در سطح لغوی-معنایی بررسی کردند. یافته‌ها بیانگر موفقیت مترجم در به‌کارگیری راهبردهایی مانند بسط، قبض و عام و خاص‌سازی بود. با این حال، محدود شدن تحلیل به یک سطح، امکان ارزیابی جامع کیفیت ترجمه را کاهش داده است.

مسلم‌پور و همکاران (۱۴۰۴) نیز با روش توصیفی-تحلیلی، ترجمه تمیمی از رمان «تغریبه القافر» را بر اساس الگوی گارسس ارزیابی کردند. نتایج نشان داد بخش قابل توجهی از راهبردهای مترجم از نظر کفایت و پذیرش موفق بوده است. بهره‌گیری از داده‌های کمی از نقاط قوت این پژوهش به شمار می‌رود، اما تحلیل آن به اثری دیگر محدود شده است.

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که الگوی گارسس در ارزیابی ترجمه‌های فارسی به عربی کاربرد گسترده‌ای یافته است؛ با این حال، بیشتر پژوهش‌ها بر آثار متفاوت، متون غیررمانی یا بررسی یک یا چند سطح از این الگو متمرکز بوده‌اند و تحلیل جامعی از ترجمه عربی رمان «سمت کالسکه» بر اساس هر چهار سطح الگوی گارسس ارائه نکرده‌اند. از این رو، پژوهش حاضر با هدف ارزیابی نظام‌مند کیفیت ترجمه عربی این رمان و تحلیل راهبردهای مترجم در انتقال عناصر زبانی، فرهنگی و سبکی، این خلأ پژوهشی را دنبال می‌کند.

۲. مبانی نظری پژوهش: الگوی کارمن گارسس

ترجمه ادبی فراتر از انتقال صرف واژگان است و نیازمند بازآفرینی سبک، لحن، تصویرسازی و هویت زیبایی‌شناختی متن مبدأ است. به خصوص در رمان‌ها، ارزیابی دقیق ترجمه برای سنجش وفاداری، روانی و انتقال کارکردهای امری ضروری است. کارمن والرو گارسس مدلی جامع برای ارزیابی ترجمه ادبی ارائه داده است که عناصر زبانی، سبکی و گفتمانی را در تعامل با بافت فرهنگی و ارتباطی در نظر می‌گیرد. او معتقد است ترجمه موفق، هم پیام و کارکرد متن مبدأ را منعکس می‌کند و هم در زبان مقصد طبیعی و روان است (پوریزدان‌پناه، ۱۴۰۲: ۳۹۹).

کیفیت ترجمه از منظر دو معیار اصلی ارزیابی می‌شود: کفایت، به معنای انعکاس پیام، معنا و کارکرد متن مبدأ در ترجمه؛ و مقبولیت، به معنای هماهنگی ترجمه با ساختارها و انتظارات خواننده در زبان مقصد. این دو معیار با شناسایی ویژگی‌های مثبت (که کفایت را بالا می‌برند) و منفی (که از آن می‌کاهند) سنجیده می‌شوند. بنابراین، ترجمه باید هم از نظر دقت عناصر زبانی و دستوری و هم از نظر پذیرش در سیستم زبانی مقصد، معقول و تأثیرگذار باشد (رشیدی و فرزانه، ۱۳۹۲: ۴۸).

گارسس برای ارزیابی، چارچوبی چندسطحی پیشنهاد می‌کند که شامل سطح معنایی-لغوی (دقت در انتقال واژگان، اصطلاحات، کنایه‌ها و معانی ضمنی)، سطح نحوی-صرفی (بررسی تغییرات ساختاری جمله؛ بسط یا تقلیل معنایی

مثبت تلقی شده و قبض نحوی یا ابهام منفی است)، سطح گفتمانی-کارکردی (تحلیل انسجام، پیوستگی روایت، توزیع اطلاعات و کارکرد پیام در بافت ارتباطی) و سطح سبکی-منظورشناختی (تمرکز بر انتقال لحن، ریتم، زاویه دید، بار عاطفی، سبک فردی نویسنده و بازآفرینی تجربه خوانشی متن اصلی) است (گارسس، ۱۹۹۴: ۱۲۰-۷۷).

در این پژوهش، تکنیک‌های ترجمه‌ای بر اساس معیارهای «کفایت» و «مقبولیت» در الگوی گارسس ارزیابی شده‌اند. از آنجا که تکنیک‌های ترجمه‌ای به‌خودی‌خود مثبت یا منفی نیستند، ارزش‌گذاری آن‌ها بر اساس عملکردشان در بافت متن انجام می‌شود. بر این اساس، تکنیک‌هایی که به حفظ معنا، انتقال مناسب عناصر فرهنگی و ایجاد متنی پذیرفتنی در زبان مقصد کمک کرده‌اند، در گروه عملکرد موفق (مثبت)؛ تکنیک‌هایی که موجب کاهش دقت، تغییر ناموجه یا حذف عناصر مؤثر متن مبدأ شده‌اند، در گروه عملکرد ناموفق (منفی)؛ و تکنیک‌هایی که با توجه به بافت کاربردی امکان دآوری قطعی درباره آن‌ها وجود ندارد، در گروه عملکرد وابسته به بافت (خشتی) قرار گرفته‌اند.

بر اساس این چارچوب، سطوح چهارگانه الگوی ارزیابی ترجمه گارسس و مهم‌ترین تکنیک‌های مرتبط با هر سطح در جدول (۱) ارائه شده است.

جامعیت الگوی گارسس، آن را به چارچوبی کارآمد برای نقد ترجمه ادبی تبدیل کرده است، زیرا هم جنبه‌های زبانی و ساختاری و هم جنبه‌های گفتمانی، فرهنگی و سبکی را در سیستمی یکپارچه گردآوری می‌کند. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از این چارچوب، ترجمه رمان «سمت کالسکه» را ارزیابی می‌کند تا میزان موفقیت آن در انتقال پیام، سبک و کارکردهای متن اصلی مشخص شود.

جدول ۱. چهار سطح مدل ارزیابی ترجمه گارسس

سطح معنایی-لغوی	سطح نحوی-واژه ساختی	سطح گفتمانی-کارکردی	سطح سبکی-عملی
تعریف و توضیح	ترجمه تحت اللفظی	تعدیل محاوره ای	*****
معادل فرهنگی	تغییر نحو	تغییر ساختار درونی متن مبدأ	اشتباه مترجم
اقتباس	تغییر دیدگاه	حذف منظور متن اصلی	حفظ اعلام
بسط نحوی	جبران	حذف حواشی	حفظ ساختار خاص زبان مبدأ
قبض نحوی	توضیح و بسط معنی	تغییر لحن	پرگویی دربرابر ساده گویی
عام و خاص	تلویح، تقلیل، حذف	تغییر به علت اختلافات فرهنگی	*****
ابهام	تغییر نوع جمله	*****	بیان نامناسب اصطلاحات

ماخذ: اقتباس از گرجی و رستم پور (۱۴۰۰)

تکنیک های مثبت: معادل فرهنگی، اقتباس، بسط نحوی، تغییر دیدگاه، جبران، تغییر نحو، توضیح، تغییر به علت اختلافات فرهنگی.

تکنیک های منفی: قبض نحوی، عام و خاص، ابهام، تلویح و تقلیل، حذف منظور، تغییر لحن، تغییر ساختار متن، بیان نامناسب اصطلاحات.

تکنیک های خنثی: تعریف، حفظ اعلام.

۳. نویسنده، مترجم و اثر

مرتضی کربلایی‌لو (متولد ۱۳۵۶، تبریز) نویسنده و پژوهشگر ایرانی است که آثارش غالباً با رویکردی فلسفی و توجه به مسائل قدسی و متافیزیکی نگاشته شده‌اند. از جمله آثار برجسته او می‌توان به «من مجردم خانوم»، «قاراقوبان»، «جمجمه‌ات را قرض بده برادر» و «سمت کالسکه» اشاره کرد. سبک روایی پیچیده و اندیشمندانه از ویژگی‌های آثار او به شمار می‌رود.

احمد حیدری (حیدری مجد) از مترجمان معاصر ادبیات فارسی به عربی است که با ترجمه آثاری مانند «دایی جان ناپلئون»، «اصفهان نصف جهان» و «سمت کالسکه» در معرفی ادبیات فارسی به مخاطبان عرب‌زبان نقش داشته است. رمان «سمت کالسکه» با روایت دانای کل، به بازنمایی وضعیت تبریز معاصر در پیوند با فضای تاریخی روسیه قرن نوزدهم می‌پردازد. شخصیت «کاوه» نمادی از روشنفکری جست‌وجوگر است که در مسیر تغییر با موانعی روبه‌رو می‌شود. حضور «داوود» نیز فضای روایت را به سوی ابعاد نمادین و درونی سوق می‌دهد. عنوان «کالسکه» در رمان نمادی از جایگاه تبریز در ارتباط میان شرق و غرب است.

۴. روش پژوهش

این پژوهش با رویکرد کیفی و روش توصیفی-تحلیلی، به ارزیابی ترجمه عربی رمان «سمت کالسکه» اثر مرتضی کربلایی‌لو به قلم احمد حیدری می‌پردازد. هدف پژوهش، بررسی چگونگی انتقال عناصر زبانی، فرهنگی و ویژگی‌های سبکی متن مبدأ به زبان مقصد و ارزیابی عملکرد مترجم بر اساس الگوی ارزیابی کیفیت ترجمه کارمن گارسس (۱۹۹۴) است. این الگو ترجمه را در چهار سطح معنایی-واژگانی، نحوی-صرفی، گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی بررسی می‌کند و چارچوب تحلیل داده‌های پژوهش را تشکیل می‌دهد.

جامعه پژوهش شامل متن اصلی رمان «سمت کالسکه» و ترجمه عربی آن با عنوان «جهة العربیة» است. داده‌ها به روش کتابخانه‌ای و از طریق مطالعه تطبیقی متن مبدأ و مقصد گردآوری شدند. در مجموع، ۶۰ نمونه دارای مؤلفه‌های فرهنگی، تعبیرهای اصطلاحی، ساختارهای زبانی خاص یا چالش‌های انتقال معنا و سبک استخراج شد. با توجه به

محدودیت حجم مقاله، ۳۸ نمونه شاخص به صورت هدفمند و با پوشش هر چهار سطح الگوی گارسس برای تحلیل نهایی انتخاب شدند. تفاوت تعداد نمونه‌ها در هر سطح نیز ناشی از تفاوت بسامد وقوع پدیده‌های ترجمه‌ای در متن است.

تحلیل داده‌ها به صورت کیفی و بر اساس الگوی گارسس انجام شد. نمونه‌های منتخب پس از استخراج و دسته‌بندی در چهار سطح، از نظر راهبردهای ترجمه‌ای، از جمله معادل‌یابی، تغییرات ساختاری، بسط، حذف و تعدیل، بررسی و میزان موفقیت آن‌ها در انتقال معنا، عناصر فرهنگی و ویژگی‌های سبکی ارزیابی شدند. همچنین، برای افزایش اعتبار تحلیل، نمونه‌ها چندین بار با متن اصلی و ترجمه مقابله و یافته‌ها با مبانی نظری و منابع تخصصی ترجمه‌شناسی تطبیق داده شدند.

۵. یافته‌ها و تحلیل

۵-۱. سطح اول: معنایی-لغوی

۵-۱-۱. تعریف و توضیح

ناهمگونی‌های فرهنگی، فنی و زبانی گاه نیازمند معادل‌یابی واژگان مبدأ در قالب عبارات اسمی یا شبه جملات در زبان مقصد است (گارسس، ۱۹۹۴: ۸۱). این امر برای پرکردن فاصله ادراکی میان مخاطبان و تسهیل درک مفهوم در بافتار جدید ضروری است.

کربلایی لو: «یک توبره برای آقا بیاور.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۳۲)

حیدری: «أحضروا مخلاة» (حیدری، ۲۰۱۹: ۱۶۳)

در زبان فارسی، «توبره» به کیسه‌ای گفته می‌شود که معمولاً برای حمل علوفه و خوراک حیوانات به کار می‌رود و کاربرد آن در این متن، علاوه بر معنای واژگانی، بازتاب‌دهنده فضای سنتی و روستایی حاکم بر روایت است. مترجم برای انتقال این مفهوم از معادل عربی «مخلاة» استفاده کرده است. این واژه در زبان عربی نیز به کیسه یا ظرفی برای نگهداری علوفه حیوانات اشاره دارد و از نظر کارکردی با واژه فارسی هماهنگ است. همچنین افزودن پاورقی توضیحی، راهکار «تعریف» در الگوی گارسس را تقویت کرده و به مخاطب عرب‌زبان در دریافت مفهوم واژه کمک می‌کند. با وجود این، از آنجا که «توبره» در بافت فارسی یادآور شیوه زندگی سنتی و روستایی است، معادل عربی بیشتر توانسته معنای کاربردی واژه را منتقل کند و بخشی از بار فرهنگی آن نیازمند توضیح تکمیلی باقی می‌ماند.

کربلایی لو: «پلو و خورشت قیمه. آب گوشت ته چین..» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۶۷)

حیدری: «رز و مرقه قیمه. مرقه لحم حکاكة..» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۰۵)

«ته‌چین» از عناصر فرهنگی-غذایی فارسی است که علاوه بر نام یک غذا، به لایه برشته و چسبیده به کف ظرف در فرهنگ غذایی ایرانی اشاره دارد. مترجم با استفاده از واژه «حُکاکه» تلاش کرده این ویژگی را به مخاطب عرب‌زبان منتقل کند. در معجم اللغة العربية المعاصرة، «الحُکاکه» به معنای «ما تساقط من الشيء عند الكشط» آمده است (عمر، ۲۰۰۸: ۵۳۶). اگرچه این واژه معادل تثبیت‌شده «ته‌چین» نیست، اما از نظر اشاره به بخش جداشده و برشته غذا، بخشی از مفهوم مورد نظر را منتقل می‌کند؛ بنابراین، می‌توان آن را نمونه‌ای از معادل فرهنگی نسبی دانست که در انتقال کامل بار فرهنگی واژه مبدأ محدودیت‌هایی دارد.

۵-۱-۲. معادل فرهنگی

در این شیوه، مترجم با استفاده از دانش فرهنگی خود، واژه یا اصطلاح خاص زبان مبدأ را با معادل کارکردی یا فرهنگی رایج در زبان مقصد جایگزین می‌کند. این نوع ترجمه که «تقریبی» محسوب می‌شود، به انتقال بهتر مفاهیم با توجه به تفاوت‌های فرهنگی کمک می‌کند (نیومارک، ۱۹۹۸: ۸۲).

کربلایی لو: «یکبار بیا برویم کله‌پاچه‌پزی نشان آن بدهم.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۵۶)

حیدری: «تعال لنذهب يوماً و نرى طريقة إعداد الكوارع.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۱۹۲)

«کله‌پاچه» از غذاهای عامیانه و سنتی ایرانی است که به‌طور مشخص از سر و بخش‌هایی از پای حیوان تهیه می‌شود و در فرهنگ غذایی ایران شناخته شده است. مترجم برای انتقال این مفهوم از واژه «کوارع» استفاده کرده که در فرهنگ عربی نیز به غذایی مشابه بر پایه پای حیوان اشاره دارد. این انتخاب، به دلیل نزدیکی فرهنگی میان دو غذا، بخش مهمی از معنای کاربردی اصطلاح را منتقل می‌کند؛ با این حال، به دلیل حذف مؤلفه «سر حیوان»، معادل ارائه‌شده کامل نیست و بیشتر می‌توان آن را معادل فرهنگی نسبی دانست.

کربلایی لو: «این‌گونه می‌توانی رویین‌تن شوی در برابر نفرین‌ها.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۲۹۱)

حیدری: «هكذا يمكنك أن تكون خارقاً أمام الكراهية.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۳۴۶)

«رویین‌تن» در فرهنگ فارسی دارای بار اسطوره‌ای است و به موجودی اشاره دارد که بدن او در برابر آسیب و زخم مقاوم است. مترجم با انتخاب واژه «خارق» تلاش کرده مفهوم کلی قدرت فراطبیعی و فراتر از معمول بودن را منتقل کند؛ با این حال، این واژه تمامی مؤلفه‌های اسطوره‌ای و معنای دقیق آسیب‌ناپذیری جسمانی موجود در واژه فارسی را بازتاب نمی‌دهد. بنابراین، این معادل از نظر انتقال بخشی از مفهوم اصلی قابل قبول است، اما در حفظ همه لایه‌های معنایی واژه مبدأ با محدودیت همراه است.

کربلایی لو: «انگار تخمه‌ای بود که پرت می‌شد از وسط زبانه‌ها. گفت: تو ناموس مرا در دزیده‌ای.» (کربلایی لو،

حیدری: «و کانت کل کلمه یقولها و کأنها حبّ یتقّاذف. قال: «أنت سرفت شرفی.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۳۲۱)

در متن فارسی، «ناموس» مفهومی فرهنگی است که افزون بر شرف، به حرمت و حیثیت خانوادگی، به‌ویژه در ارتباط با زنان، اشاره دارد. مترجم با انتخاب واژه «شرفی» کوشیده است این مفهوم را به مخاطب عرب‌زبان منتقل کند. این معادل، بار کلی حیثیتی و اجتماعی واژه را حفظ می‌کند، اما همه ابعاد فرهنگی و معنایی «ناموس» را به‌طور کامل بازتاب نمی‌دهد؛ از این‌رو، می‌توان آن را نمونه‌ای از همتای فرهنگی نسبتاً موفق دانست.

کربلایی لو: «دستت را سیاه میکنم قرمساق.» (کربلایی‌لو، ۱۳۹۴: ۴۵)

حیدری: «سوف أحطم یدک یا دیوث.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۵۶)

واژه «قرمساق» در فارسی یک ناسزای عامیانه با بار فرهنگی و اجتماعی است که افزون بر مفهوم «بی‌غیرتی»، برای تحقیر شخصیت و شرافت فرد نیز به کار می‌رود (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۷۵۱۵؛ نجفی، ۱۳۷۸: ۱۰۸۸). مترجم این واژه را با «دیوث» برگردانده است. بر اساس «معجم الوسیط»، «الدیوث» به مردی گفته می‌شود که نسبت به اهل و خانواده خود غیرت ندارد (انیس و همکاران، ۲۰۰۴: ۳۰۶). بنابراین، این معادل مؤلفه اصلی معنایی واژه مبدأ، یعنی بی‌غیرتی، را منتقل می‌کند؛ اما بخشی از دلالت‌های فرهنگی و بار تحقیرآمیز «قرمساق» در زبان مقصد بازتاب نیافته است. از این‌رو، «دیوث» را می‌توان معادلی نسبتاً نزدیک دانست که تنها بخشی از بار معنایی و اجتماعی واژه مبدأ را حفظ کرده است.

۳-۱-۵. اقتباس

طبق نظریه گارسس، اقتباس به معنای استفاده از معنایی نزدیک یا به کار بردن معادل جافاتاده است (متقی‌زاده و نقی‌زاده، ۱۳۹۶: ۱۷۷). در این شیوه، پیام از طریق موقعیتی مشابه منتقل می‌شود و این امر برای ترجمه اصطلاحات، عبارات یا نهادهای فرهنگی مفید است.

کربلایی لو: «دیدی که چه مویی از ماست می‌کشیدیم؟» (کربلایی‌لو، ۱۳۹۴: ۹۰)

حیدری: «هل رأیت کیف أخرج الشعرة من العجین؟» (حیدری، ۲۰۱۹: ۱۰۸)

اصطلاح «موی از ماست کشیدن» در فارسی برای اشاره به دقت فراوان، موشکافی و توجه به جزئیات به کار می‌رود. مترجم با استفاده از تعبیر عربی «أخرج الشعرة من العجین» از معادلی بهره گرفته که در زبان مقصد نیز همین مفهوم را تداعی می‌کند. این انتخاب، علاوه بر انتقال معنای اصلی اصطلاح، تا حد زیادی تصویرسازی و جنبه طنز آن را حفظ کرده است؛ از این‌رو، می‌توان آن را نمونه‌ای موفق از همتای فرهنگی دانست، هرچند تفاوت‌های جزئی میان تصاویر استعاری دو زبان همچنان وجود دارد.

کربلایی لو: «من یک پارچه گوشام.» (کربلایی‌لو، ۱۳۹۴: ۲۵۴)

حیدری: «کُلی آذان صاغیة» (حیدری، ۲۰۱۹: ۳۰۵)

عبارت «من یک پارچه گوشام» در فارسی برای بیان آمادگی کامل شنیدن، توجه و تمرکز زیاد بر سخنان مخاطب به کار می‌رود. مترجم با استفاده از تعبیر عربی «کُلی آذان صاغیة» از معادلی رایج در زبان مقصد بهره گرفته است که مفهوم گوش‌سپردن و توجه کامل را منتقل می‌کند. این انتخاب علاوه بر حفظ معنای کنایی، حالت عاطفی و تأکیدی عبارت فارسی را نیز تا حد زیادی بازتاب می‌دهد؛ از این رو، می‌توان آن را نمونه‌ای موفق از همتای فرهنگی دانست.

کربلایی لو: «نکته همین جاست دیگر» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۲۶)

حیدری: «هنا مربوط الفرس» (حیدری، ۲۰۱۹: ۳۲)

عبارت «نکته همین جاست دیگر» در فارسی برای اشاره به اصل مطلب و تأکید بر بخش مهم سخن به کار می‌رود. مترجم با انتخاب «هنا مربوط الفرس» از اصطلاحی رایج در زبان عربی بهره گرفته است که همین کارکرد کنایی را در زبان مقصد دارد. در «معجم اللغة العربية المعاصرة»، «مربط الفرس» به معنای اصل و محور اساسی موضوع آمده است (عمر، ۲۰۰۸: ۸۴۷). این معادل‌سازی با حفظ کارکرد اصطلاحی و انتقال مفهوم محوری عبارت مبدأ، نمونه‌ای موفق از همتای فرهنگی به شمار می‌آید.

۵-۱-۴. بسط نحوی

گسترش نحوی در ترجمه، افزودن کلمات به متن مقصد برای رفع تنگناهای دستوری یا تصریح مفاهیم تلویحی متن مبدأ است. این کار باعث می‌شود منظور اصلی، که در زبان مبدأ به طور ضمنی بیان شده، در زبان مقصد به صورت آشکار بیان شود (سواری و عموری، ۱۴۰۳: ۲۶۹-۲۶۸).

کربلایی لو: «داوود از وسط حیاط و از کنار درختچه‌ها که کپه‌ای برف بودند رد شد» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۳۲۶)

حیدری: «عبر داود من وسط الساحة بجانب الأشجار التي كانت قباًباً من الثلج» (حیدری، ۲۰۱۹: ۳۵۰)

در عبارت «کپه‌ای برف»، نویسنده با استفاده از ترکیبی ساده، پوشیده‌شدن درختچه‌ها با برف را به تصویر کشیده است. مترجم با تبدیل این تعبیر به «قباًباً من الثلج» از راهبرد بسط بهره گرفته و با افزودن تصویری ادبی‌تر، جلوه بصری صحنه را برای خواننده عرب‌زبان تقویت کرده است. با این حال، این تغییر موجب فاصله گرفتن نسبی از سادگی و طبیعی بودن تصویر مبدأ شده و آن را به سوی بیانی استعاری‌تر سوق داده است. بنابراین، این انتخاب را می‌توان نمونه‌ای از بسط نسبتاً موفق دانست که ضمن حفظ تصویر کلی، شیوه بازنمایی آن را تغییر داده است.

کربلایی لو: «روی شومینه یک مجسمه‌ی کوچک بابانوئل بود با سورتمه‌ای که یک گوزن آن را می‌کشید».

(کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۹۲)

حیدری: «فوق المدفأة تمثال لبابا نوئیل فی عربۀ یجرها أیل. کانت قرون الأیل أعلى نقطۀ فی التمثال.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۳۵)

در متن مبدأ، نویسنده تنها به توصیف کلی مجسمه بابانوئل و سورتمه اشاره کرده است. مترجم با افزودن جمله «کانت قرون الأیل أعلى نقطۀ فی التمثال» جزئیاتی را به متن مقصد افزوده که در متن اصلی وجود ندارد. این بسط توضیحی، تصویر صحنه را برای خواننده عرب‌زبان روشن‌تر می‌سازد و به تجسم جزئیات کمک می‌کند؛ با این حال، موجب کاهش ایجاز متن مبدأ و تغییر در میزان فشردگی توصیف شده است. بنابراین، این انتخاب را می‌توان نمونه‌ای از بسط توضیحی دانست که اگرچه در افزایش وضوح تصویر نقش دارد، اما با تغییر جزئی در سبک فشرده متن اصلی همراه است.

۵-۱-۵. قبض نحوی

در این شیوه، یک کلمه در زبان مقصد جایگزین چند کلمه در زبان مبدأ می‌شود؛ به عبارت دیگر، انقباض نحوی (در مقابل بسط نحوی) از طریق فشردگی ساختار، تعداد واحدهای زبانی در ترجمه را کاهش می‌دهد، بدون آنکه به معنای کلی متن لطمه‌ای وارد شود (سادات جهان‌تاب، ۱۴۰۲: ۴۲).

کربلایی لو: «یکی از فرزندان بازاری‌های قدیم که آن‌قدر در رفاه بزرگ شده بودند که بعد از مرگ پدر به آسانی مال پدر را باخته و افتاده بودند به حمالی.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۲۱)

حیدری: «أحد أبناء البازار القديم عاش الناس حياة الأثرياء، و حين توفي والده خسر كل الأموال بسهولة و تحول إلى حمال.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۱۴۹)

در متن فارسی، توصیف وضعیت فرد با ساختاری طولانی و توضیحی ارائه شده است که بر فاصله میان رفاه دوران کودکی و سقوط اجتماعی پس از مرگ پدر تأکید دارد. مترجم با ادغام دو عبارت «باختن مال» و «افتادن به حمالی» در ساختار «خسر كل الأموال و تحول إلى حمال»، از راهبرد قبض نحوی بهره گرفته و ساختار جمله را در زبان مقصد فشرده‌تر کرده است. این تغییر موجب روانی بیشتر ترجمه شده، اما بخشی از تأکید تدریجی و حالت روایی متن مبدأ را کاهش داده است؛ از این رو، می‌توان آن را نمونه‌ای از قبض نحوی دانست که با حفظ مفهوم اصلی، اندکی از شیوه بیان متن مبدأ فاصله گرفته است.

۵-۱-۶. خاص در برابر عام

در تکنیک «عام در برابر خاص»، مترجم برای انتقال دقیق‌تر معنا ممکن است دامنه معنایی یک واژه یا عبارت را در زبان مقصد تغییر دهد. در این فرایند، گاهی مفهوم عام متن مبدأ با معادلی خاص‌تر در زبان مقصد و گاهی مفهوم

خاص با معادلی عام‌تر ترجمه می‌شود. میزان موفقیت این تکنیک به تناسب انتخاب مترجم با بافت متن و حفظ معنای مورد نظر نویسنده بستگی دارد (احمدی و قنبری، ۱۳۹۹: ۶۴).

کربلایی لو: «بخاری نفتی هم شعله‌ی کم‌جانی داشت...» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۵۷)

حیدری: «کان المصباح المعلق مضيئاً و المدفأة نارها خفيفة...» (حیدری، ۲۰۱۹: ۱۹۳)

«بخاری نفتی» در متن فارسی، افزون بر اشاره به وسیله گرمایشی، بازتاب‌دهنده فضای سنتی و شرایط زندگی شخصیت‌هاست. مترجم برای انتقال این مفهوم از واژه «المدفأة» استفاده کرده و با افزودن عنصر «المصباح المعلق»، تصویر صحنه را در زبان مقصد بازسازی کرده است. این تغییر، درک فضای توصیف‌شده را برای خواننده عرب‌زبان آسان‌تر می‌کند، اما ویژگی خاص بخاری نفتی و برخی دلالت‌های فرهنگی آن را کاهش می‌دهد. بنابراین، این انتخاب در انتقال مفهوم کلی موفق است، ولی در حفظ جزئیات فرهنگی و بومی متن مبدأ محدودیت دارد.

کربلایی لو: «گفتم بینم می‌توانم حرفی ازش بیرون بکشم.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۶۵)

حیدری: «قلت لنفسي قد أستطيع استخراج كلمة منه.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۰۳)

واژه «حرف» در متن فارسی دارای معنایی عام است و می‌تواند به هرگونه سخن، گفت‌وگو یا واکنش کلامی اشاره داشته باشد و الزاماً به یک واژه منفرد محدود نیست. مترجم این واژه را با «کلمه» برگردانده است که در زبان عربی دلالت خاص‌تری دارد و بیشتر به یک واژه یا سخن مشخص اشاره می‌کند. بنابراین، در فرایند ترجمه، دامنه معنایی واژه مبدأ محدودتر شده و حرکت از عام به خاص رخ داده است. این انتخاب اگرچه مفهوم کلی تلاش برای دریافت سخن از مخاطب را منتقل می‌کند، اما بخشی از گستردگی معنایی «حرف» در متن فارسی را کاهش می‌دهد؛ ازاین‌رو، نمونه‌ای از خاص‌سازی با حفظ نسبی معنا در زبان مقصد به شمار می‌آید.

۵-۱-۷. ابهام

گاهی ابهام در متن اصلی وجود دارد که می‌تواند عمدی یا سهوی باشد. در صورت عمدی بودن، مترجم باید این ابهام را به زبان مقصد منتقل کند تا قصد نویسنده حفظ شود. اما اگر ابهام سهوی باشد، مترجم باید برای رفع آن و ارائه معنای روشن بکوشد (شادمان و قنبری، ۱۴۰۱: ۸۱).

کربلایی لو: «زمین دور تا دور گله به گله روشن بود پیدا نبود که آن تو کشتارگاه است.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۲۴۵)

حیدری: «كان مضيئاً كله و لا يمكن اكتشاف أنه مسلخ.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۹۳)

ترجمه عربی با جایگزینی «گله به گله روشن بود» (توصیف پراکندگی نور) با «كاملاً روشن بود»، تصویر دقیق و منحصربه‌فرد متن اصلی را حذف کرده و انسجام سبکی آن را کاهش داده است.

۲-۵. سطح دوم نحوی-واژه ساختی

۱-۲-۵. ترجمه تحت اللفظی

ترجمه تحت اللفظی، که به آن ترجمه کلمه به کلمه نیز گفته می‌شود، با وفاداری کامل مترجم به ساختار زبانی متن مبدأ، هر واژه یا عبارت مبدأ را با معادل آن در زبان مقصد جایگزین می‌کند. این فرآیند، طبق نظر گارسس، هنگامی که از سطح کلمه فراتر رفته و به ترجمه عبارت، شبه جمله، جمله، استعاره یا ضرب المثل می‌رسد، پیچیده تر می‌شود (گرجی و رستم پور، ۱۴۰۲: ۶۱). ترجمه تحت اللفظی تنها در صورت تطابق دقیق معنایی و ساختاری بین زبان مبدأ و مقصد امکان پذیر است.

کربلایی لو: «سلام گرگ بی طمع نیست.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۷۰)

حیدری: «سلام الذئب دون طمع.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۱۰)

در این نمونه، مترجم با حفظ ساختار واژگانی ضرب المثل فارسی، آن را به صورت تحت اللفظی به زبان عربی منتقل کرده است. در متن فارسی، «سلام گرگ بی طمع نیست» صرفاً به معنای ظاهری سلام کردن گرگ نیست، بلکه مفهومی کنایی دارد و به این معناست که رفتار ظاهراً دوستانه یا نزدیک شدن فردی ممکن است با نیت پنهان و منفعت طلبانه همراه باشد. ترجمه «سلام الذئب دون طمع» اگرچه معنای واژگانی عبارت را منتقل می‌کند، اما در زبان عربی فاقد کارکرد اصطلاحی مشابه است و نمی‌تواند همان بار هشداردهنده و معنای ضمنی ضرب المثل فارسی را به طور کامل برای مخاطب مقصد بازآفرینی کند. از این رو، این انتخاب از نظر وفاداری لفظی به متن مبدأ نزدیک است، اما در انتقال کارکرد ارتباطی و کنایی محدودیت دارد. برای بازنمایی بهتر این مفهوم در زبان عربی، می‌توان از تعبیری توضیحی مانند «إذا سلم الذئب فاحذر مقصده» بهره گرفت که هرچند معادل اصطلاحی تثبیت شده‌ای نیست، اما مفهوم هشدار نسبت به نیت پنهان را برای خواننده عرب زبان روشن تر منتقل می‌کند.

کربلایی لو: «اجامر و اوباش محترم همگی سلام.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۲۷)

حیدری: «السادة الأراذل و الأوباش المحترمين السلام عليكم.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۱۵۶)

در این نمونه، عبارت «اجامر و اوباش محترم» دارای ساختاری طنزآمیز است که از قرار گرفتن واژه «محترم» در کنار تعبیری تحقیرآمیز مانند «اجامر و اوباش» ایجاد می‌شود. مترجم با حفظ ساختار واژگانی، این ترکیب را به «السادة الأراذل والأوباش المحترمين» منتقل کرده است؛ با این حال، این ساختار اگرچه از نظر معنایی قابل فهم است، در زبان عربی همان حالت طبعی و طنزآمیز عبارت فارسی را به طور کامل ایجاد نمی‌کند. در واقع، تقابل میان خطاب احترام آمیز و واژگان تحقیرآمیز در ترجمه کمرنگ شده است. برای بازآفرینی بهتر این کارکرد کنایی، می‌توان از تعبیری مانند

«سلام علیکم ایها الأراذل والأوباش» استفاده کرد که با وجود فاصله گرفتن از ساختار لفظی متن مبدأ، لحن طنزآمیز و خطاب کنایی آن را طبیعی‌تر به مخاطب عرب‌زبان منتقل می‌کند.

۵-۲-۲. تغییر نحو

تغییر نحو، دستکاری اجزای کلام یا ساختار دستوری در ترجمه است که برای حفظ روانی و طبیعی بودن متن در زبان مقصد ضروری است (مولا، ۱۴۰۳: ۹۱).

دلایل اصلی آن شامل تفاوت ساختاری زبان‌ها، اجتناب از ترجمه غیرطبیعی، و حل مشکلات واژگانی است. در این فرآیند، اولویت با انتقال صحیح معنا و تأکید جمله اصلی است.

کربلایی لو: «شبی که با دلخوری دوشیزه‌ای بخواد به کابوسی تاریک بدل شود، هرگز مبادا.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۳۱۲)

حیدری: «لن أسمح بتحول الليل إلى كابوس أسود ممتزجاً بغضب امرأة!» (حیدری، ۲۰۱۹: ۳۷۰)

در این ترجمه، ساختار «شرطی-آرزویی» در فارسی با عبارت «هرگز مبادا» به ساختار «ارادی» در عربی با استفاده از «لن أسمح» (اجازه نخواهم داد) تبدیل شده است. این تغییر، ضمن حفظ مفهوم اصلی و تأکید، به متن عربی سبکی طبیعی‌تر و روان‌تر بخشیده است.

کربلایی لو: «من پای هر مصیبتی که آیدین بخواد سرم بیاورد هستم چون پست است.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۲۷۲)

حیدری: «سأواجه أية مصيبة يريده آيدن إيقاعها بي، لأنه دنيء.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۳۲۳)

در ترجمه، ساختار «شرطی-تأکیدی» فارسی به «آینده خبری» در عربی تبدیل شده است. این تغییر، ضمن حفظ پیام اصلی (روبرو شدن با مصائب و دلیل آن یعنی پستی آیدین)، به متن عربی روانی و وضوح بیشتری بخشیده و درک آن را برای خواننده تسهیل کرده است.

۵-۲-۳. تغییر دیدگاه

تغییر دیدگاه یا «دگربینی» در ترجمه، زمانی رخ می‌دهد که مفهومی با قالبی متفاوت از زبان مبدأ به زبان مقصد منتقل شود؛ مثلاً بیان علت به جای معلول، تبدیل عبارت منفی به مثبت، یا تغییر جز به کل (فرزانه، ۱۳۸۷: ۴۳). این پدیده حاصل اختلاف در طرز تلقی و تفکر است.

کربلایی لو: «و او را از چشمی سوم شخص می‌دیدم و این لذت عشق‌بازی را صد چندان می‌کرد.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۸۳)

حیدری: «و رأينا عين شخص ثالث لتضاعفت متعة الحب مئات المرات.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۲۴)

مترجم با تبدیل «می دیدم» (اول شخص تجربه مستقیم) به «رأتنا» (سوم شخص) زاویه روایت را از مشارکت مستقیم گوینده به مشاهده از بیرون منتقل می کند. این تغییر، با اینکه «لذت عشق بازی» را حفظ می کند، صحنه را برجسته تر و زبان عربی را روان تر و مطابق شیوه های رایج در ترجمه ادبی می سازد.

۵-۲-۴. توضیح و بسط معنی

«بسط معنایی» در ترجمه به معنای تشریح یا بسط یک مفهوم است که برای وضوح بیشتر در متن بدان پرداخته می شود. این امر، مانند قبض و بسط نحوی، در همه زبان ها مصداق دارد (نیازی و قاسمی، ۱۳۹۸: ۱۳۴).

کربلایی لو: «از دور به آتش به سری شبیه بود که همزمان با قل قل گرم می گیرد و می خاموشد و در تن بازار افتاده راه می رود.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۳۲۳)

حیدری: «یری من بعید رأس الأرجيلة المحمر مرء و الخابی مرء سائراً فی جسد البازار.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۳۸۳)

در این نمونه، مترجم استعاره بومی «آتش به سر» را با ترکیب «رأس الأرجيلة» بازآفرینی کرده است. این انتخاب به جای انتقال تحت اللفظی، از تصویری بهره می گیرد که برای مخاطب عرب زبان قابل درک است؛ زیرا «النارجيلة» در فرهنگ عربی شناخته شده است و در منابع لغوی عربی به عنوان وسیله ای برای تدخین معرفی شده است (عمر، ۲۰۰۸: ۲۱۵۲). از این رو، «رأس الأرجيلة» با تداعی زغال افروخته و تغییر حالت میان سرخی و خاموشی، بخشی از تصویر حسی موجود در متن مبدأ را منتقل می کند. با این حال، این بازآفرینی تمامی لایه های معنایی و کنایی تعبیر «آتش به سر»، به ویژه مفهوم آشفته گی و بی قراری شخصیت، را بازتاب نمی دهد. بنابراین، می توان این ترجمه را نمونه ای از اقتباس دانست که ضمن انتقال بخشی از تصویر و کارکرد استعاره ای متن مبدأ، با محدودیت در حفظ تمام ابعاد معنایی آن همراه است.

کربلایی لو: «منظورم تا روزگار میتراست که آیین ورزاکشان دارند.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۲۲۲)

حیدری: «أعنی ما دامت (میترا) باقیه فقطع رقبه الثور سیکون برفقتها.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۶۹)

مترجم با افزودن پاورقی، مفاهیم فرهنگی و تاریخی ناآشنای فارسی (مانند روزگار میترا و آیین ورزاکشان) را برای خواننده عرب شرح داده و با معرفی میترا به عنوان خدای هندو-ایرانی، درک آیین قربانی کردن گاوها آسان تر کرده است.

کربلایی لو: «دختر چهره درهم کشید.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۶۸)

حیدری: «انزعجت الفتاة و بان ذلک علی وجهها.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۰۷)

مترجم عبارت فشرده و تصویری «چهره درهم کشید» را به ساختاری توضیحی در زبان عربی تبدیل کرده است. در متن فارسی، این تعبیر علاوه بر بیان ناراحتی، تصویری از تغییر حالت چهره و واکنش ظاهری شخصیت ارائه می‌دهد. مترجم با استفاده از «انزعجت الفتاة» معنای عاطفی جمله و با «بان ذلک علی وجهها» نمود بیرونی این احساس را آشکار کرده است. با وجود افزایش وضوح برای خواننده عرب، این تغییر موجب کاهش ایجاز و بخشی از ظرفیت تصویری و کنایی تعبیر فارسی شده است؛ از این رو، این نمونه را می‌توان نمونه‌ای از افزایش صراحت معنایی دانست که همراه با کاهش نسبی فشردگی و تصویرسازی متن مبدأ است.

۵-۲-۵. تلویح تقلیل حذف

این روش به مترجم اجازه می‌دهد تا عناصر تصریح‌شده در متن مبدأ را با ایماء بیان کند، یا آن‌ها را کاهش داده و یا به کلی حذف نماید (نیازی و قاسمی، ۱۳۹۸: ۱۳۴).

بررسی متن ترجمه نشان داد که راهبرد تلویح، تقلیل یا حذف در سطح نحوی-واژه‌ساختی به صورت مستقل مشاهده نشد.

۵-۲-۶. تغییر نوع جمله

در تکنیک «تغییر نوع جمله»، مترجم ممکن است ساختار جمله را متناسب با ویژگی‌های نحوی زبان مقصد تغییر دهد؛ برای مثال، جمله ساده را به مرکب یا جمله مرکب را به ساده تبدیل کند. این تغییر می‌تواند ناشی از تفاوت‌های ساختاری دو زبان یا با هدف طبیعی‌تر شدن متن ترجمه‌شده باشد و ارزیابی آن بر اساس میزان حفظ معنا و کارکرد جمله در زبان مقصد انجام می‌شود (نیازی و قاسمی، ۱۳۹۸: ۱۳۶).

کربلایی لو: «تو این قدر نازک‌نارنجی نبودی؛ بس کن دیگر.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۲۴۲)

حیدری: «لا تکن حساساً إلى هذا الحد. یکفی.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۹۱)

حیدری «نبودی» زمان گذشته و حالت سابق را به امر عربی (حساس نباش) تبدیل کرده، و بعد زمانی را حذف نموده است. این تغییر از خبری گذشته به امر، معنای هشدار را حفظ کرده و ریتم را با عربی تطبیق می‌دهد.

کربلایی لو: «می‌خواهی من از بیخ فیزیولوژی را انکار کنم؟» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۵۸)

حیدری: «هل تريد منی إنکار الفزیولوجیا من الأساس؟» (حیدری، ۲۰۱۹: ۱۹۴)

مترجم، جمله خبری-استنکاری فارسی را به پرسش مستقیم عربی تبدیل کرده و معنا را حفظ نموده، ضمن تطبیق با ساختار نحوی عربی، این تغییر، انعطاف‌پذیری در انتقال لحن اصلی را نشان می‌دهد.

۵-۲-۷. جبران

جبران ابهام، به معنای روشن‌سازی مفاهیم مبهم یا مجهول متن اصلی در ترجمه است (روشنفکر و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۱).

کربلایی لو: «خون به پا کرد.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۵۰)

حیدری: «فَجَرَّ حمامات من الدم.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۱۸۵)

عبارت کنایی «خون به پا کرد» در متن فارسی صرفاً به معنای جاری‌شدن خون نیست، بلکه برای بیان شدت خشونت، ایجاد آشوب و وقوع حادثه‌ای خونین به کار رفته است. مترجم با انتخاب تعبیر بلاغی «فَجَرَّ حمامات من الدم» از ظرفیت‌های تصویری زبان عربی بهره گرفته و مفهوم شدت و فراوانی خون‌ریزی را منتقل کرده است. این انتخاب، ضمن حفظ بار عاطفی و فضای دراماتیک متن مبدأ، کارکرد کنایی عبارت را به‌خوبی در زبان مقصد بازآفرینی می‌کند. تنها تفاوت در این است که تعبیر عربی با تصویری گسترده‌تر، از ایجاز و فشردگی تعبیر کوتاه فارسی فاصله گرفته است.

۵-۳. سطح سوم گفتمانی-کارکردی

۵-۳-۱. تعدیل اصطلاحات محاوره‌ای

تعدیل محاوره‌ای یعنی اصلاح یا حذف اصطلاحات عامیانه و یکسان‌سازی لهجه‌ها در متن اصلی. این روش که گاهی شامل حذف لهجه‌ها (جنبه منفی از نظر گارسس) است (مگاطیف، ۱۴۰۲: ۳۲) برای متون چندگوشی به کار می‌رود.

کربلایی لو: «هوی داد نزن این جام.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۶۴)

حیدری: «ها! لا تصرخ. أنا هنا.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۷۹)

در این نمونه، مترجم معنای اصلی جمله را حفظ کرده است، اما نشانگرهای محاوره‌ای متن مبدأ، به‌ویژه «هوی» و عبارت گفتاری «این جام»، به ساختاری رسمی‌تر در زبان مقصد تبدیل شده است. این تغییر موجب انتقال پیام اصلی می‌شود، اما بخشی از لحن اعتراضی، صمیمیت و ویژگی گفتاری شخصیت کاهش می‌یابد. از منظر گفتمانی، رسمی‌تر شدن بیان سبب می‌شود فضای طبیعی گفت‌وگو و هویت زبانی گوینده در زبان مقصد کم‌رنگ‌تر شود.

برای حفظ لحن محاوره‌ای، می‌توان از معادلی مانند «یا رجل، لا تصرخ أنا هنا» استفاده کرد که علاوه بر انتقال معنا، ویژگی خطاب مستقیم و غیررسمی متن مبدأ را نیز بازتاب دهد. بنابراین، ترجمه حیدری در انتقال مفهوم موفق است، اما در بازآفرینی سبک گفتاری و ویژگی‌های محاوره‌ای متن مبدأ، نمونه‌ای از تعدیل اصطلاحات محاوره‌ای محسوب می‌شود.

۵-۳-۲. تغییر ساختار خاص درونی متن مبدأ

تغییرات ساختاری در متن مبدأ، شامل دستکاری تأکیدات و علائم، بر معنا و منظور نهایی تأثیر می‌گذارد. این امر، به ویژه در انتقال مفاهیم فرهنگی و درک کنایه‌ها، دشوار است (مگاطیف، ۱۴۰۲: ۳۲).

کربلایی لو: «مرد جا افتاده‌تری وسط همه راه می‌رفت و گاهی تذکری می‌داد.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۶)

حیدری: «هنالك رجل لاف للنظر يتمشى بينهم مصدراً للتعليمات.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۰)

ترجمه عربی، توالی روایی فعل هایراه می‌رفت و تذکری می‌داد را با عبارت توصیفی مصدراً للتعليمات جایگزین کرده و پویایی روایت را کاهش داده است. این انتقال نامناسب از ساختار فعل محور به توصیفی، ظرافت‌های روایی متن اصلی را کمرنگ می‌کند.

۵-۳-۳. تغییر لحن

حفظ لحن، که از طریق زمان، وجه، بنا، واژگان و نحو صورت می‌گیرد، یکی از ستون‌های اصلی تأثیرگذاری در ارتباطات است (انوری کوهستانی، ۱۳۹۶: ۴۰).

کربلایی لو: «باید بالاخره گاوی سر بریده شود و الا این همه فکر و مهندسی برای چه خرجش شده.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۲۱۷)

حیدری: «فی النهاية يجب نحر رؤوس البقر، فما فائدة تكاليف كل هذا الفكر والهندسة.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۶۱)

ترجمه عربی، معنای اصلی جمله فارسی را منتقل می‌کند اما لحن طنزآمیز و کنایه‌آمیز آن را از دست داده و به بیانی صرفاً خبری و جدی تبدیل شده است. این مورد نمونه‌ای از «تغییر لحن» در ترجمه است که در آن، با حفظ معنای دلالتی، جنبه سبکی و تأثیرگذاری عاطفی متن اصلی (مانند طنز) نادیده گرفته شده است.

۵-۳-۴. حذف حواشی

یکی از شیوه‌های متداول در ترجمه فارسی، حذف یا خلاصه‌سازی بخش‌های تکمیلی متن اصلی است. مواردی مانند پاورقی‌ها، مقدمه‌ها، پیوست‌ها و فهرست‌ها ممکن است برای انطباق با ساختار یا مخاطب زبان مقصد، حذف شوند (مختاری اردکانی، ۱۳۸۶: ۲۵).

در ترجمه عربی رمان «جهة العربیة»، مقدمه «هر گونه شباهت بین شخصیت‌ها و اشخاص واقعی اتفاقی است.»

حذف این عبارت موجب شده است هشدار نویسنده درباره غیرواقعی بودن شخصیت‌ها در متن مقصد بازتاب نیابد و ممکن است برداشت اولیه خواننده درباره ارتباط شخصیت‌های داستان با واقعیت تغییر کند. از منظر گفتمانی، این حذف بر کارکرد ارتباطی مقدمه و شیوه هدایت خواننده در مواجهه با جهان داستان اثر می‌گذارد.

۵-۳-۵. تغییر به علت اختلافات اجتماعی - فرهنگی

نیومارک دوازده روش برای ترجمه عناصر فرهنگی پیشنهاد می‌کند که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به انتقال واژه، استفاده از معادل فرهنگی، حذف بار فرهنگی، ترجمه تحت‌اللفظی، بومی‌سازی، توضیح و حذف اشاره کرد (فرزانه، ۱۳۸۷: ۴۸).

کربلایی لو: «تعطیلی برای کسانی خوب است که خانواده دارند و شب‌چره می‌خورند.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۵)

حیدری: «العطله تناسب العائلات حين تجتمع لالتهام الفاكهه و الحلوى.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۱۹)

در این نمونه، واژه «شب‌چره» به یک عنصر فرهنگی خاص در زندگی اجتماعی ایرانی اشاره دارد که تنها به نوع خوراکی محدود نمی‌شود، بلکه مفهوم دورهمی، شب‌نشینی و فضای خانوادگی را نیز دربرمی‌گیرد. مترجم با برگردان آن به «الفاكهه و الحلوى» بخش ملموس این مفهوم را برای مخاطب عرب آشکار کرده است.

کربلایی لو: «وقتی این طوری فرو می‌روم میل به معاشقه در من فوران می‌کند.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۲۸۶)

حیدری: «و حين أدخل في هذه الحالة تفور في داخلي الرغبة.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۳۳۸)

در این نمونه، مترجم عبارت «میل به معاشقه» را که دارای دلالت عاطفی و رابطه‌ای مشخص‌تری است، به واژه عام‌تر «الرغبة» ترجمه کرده است. این تغییر موجب کاهش صراحت معنایی و انتقال عبارت به سطحی کلی‌تر شده است. اگرچه مفهوم کلی میل و کشش درونی حفظ شده، اما بخشی از معنای رابطه‌محور و عاطفی تعبیر فارسی در ترجمه عربی کم‌رنگ شده است. این نمونه نشان‌دهنده تأثیر تفاوت‌های فرهنگی و زبانی بر انتخاب واژگان در انتقال مفاهیم حساس است.

۵-۳-۶. حذف منظور متن اصلی

ترجمه گاهی باعث انحراف معنایی و پنهان شدن نیت نویسنده می‌شود؛ مثلاً، طنز «سفرهای گالیور» در ترجمه به داستان کودکانه، هدف انتقادی آن را مخدوش ساخت (نیازی و قاسمی، ۱۳۹۸: ۱۳۶).

بررسی ترجمه نشان داد که نمونه‌ای از حذف منظور متن اصلی در ترجمه مورد بررسی مشاهده نشد. این امر نشان می‌دهد که مترجم، در موارد بررسی‌شده، عموماً در حفظ مقاصد ارتباطی متن مبدأ موفق عمل کرده است.

۵-۴. سطح چهارم سبکی-عملی

۵-۴-۱. اشتباه مترجم

سوءتفاهم مترجم یا نقص دانش او در یکی از حوزه‌های زبان مبدأ، زبان مقصد، یا دانش تخصصی موضوع متن، می‌تواند به درک نادرست و در نتیجه، خطاهای کیفی در ترجمه منجر شود (نیازی و قاسمی، ۱۳۹۸: ۱۴۰).

کربلایی لو: «می‌شود آخر جملات خفیات را به امان خدا ول نکنی؟» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۲۶۶)

حیدری: «تخنک آخر عباراتک ولا تترکک؟» (حیدری، ۲۰۱۹: ۳۱۶)

در این نمونه، عبارت «آخر جملات خفیات» تعبیری استعاری برای ناتمام و مبهم رها کردن سخن است. مترجم با برگردان تحت‌اللفظی آن به «تخنک آخر عباراتک»، معنای استعاری و لحن گالیه‌آمیز متن مبدأ را به‌درستی منتقل نکرده و در نتیجه، بخشی از کارکرد ارتباطی و سبک گفتاری عبارت از بین رفته است. از این رو، این نمونه را می‌توان مصداقی از اشتباه مترجم در تفسیر معنای استعاری متن مبدأ دانست.

ترجمه پیشنهادی: «أما یمكنک ألا تترک جملک معلّقه هکذا؟»

کربلایی لو: «عباس میرزا این جا را کرده بود قلعه و قورخانه و زرادخانه.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۸۳)

حیدری: «جعل عباس میرزا منها قلعه ومخزن أسلحه ومطعماً.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۲۴)

در این نمونه، مترجم تفاوت معنایی «قورخانه» (محل ساخت و تعمیر سلاح) و «زرادخانه» (محل نگهداری سلاح و تجهیزات) را نادیده گرفته و هر دو را به «مخزن أسلحه» برگردانده است؛ در نتیجه، تمایز کارکردی این دو مکان در ترجمه از بین رفته است. همچنین، افزودن واژه «مطعماً» هیچ پشتوانه‌ای در متن مبدأ ندارد و موجب تحریف معنای عبارت شده است. با توجه به نبود شواهد کافی، نمی‌توان با قطعیت مشخص کرد که این افزوده ناشی از بدخوانی متن مبدأ، خطای تایپی یا تصمیم مترجم بوده است؛ اما در هر صورت، نتیجه آن انتقال نادرست معنا و کاهش دقت ترجمه است.

۵-۴-۲. حفظ اعلام

ترجمه اعلام نیازمند تصمیم‌گیری میان ترجمه، انتقال مستقیم، یا توضیح است. تفاوت نوشتاری اسامی بین فارسی و عربی (مانند نروژ/النرویج) عمدتاً به دلیل نبود حروف گ، چ، پ، ژ در عربی است (موسوی، ۱۴۰۱: ۱۰۵).

کربلایی لو: «با چیزهایی که از ملاصدرا خوانده بودم به این که دیدن فراگیرتر از حسی است.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۳۱۰)

حیدری: «هذه النقطة مع ما قرأته من ملا صدرا توصلت إلى أن النظر أوسع من الشعور.» (حیدری، ۲۰۱۹: ۳۶۹)

(الحاشية: ملا صدرا محمد بن إبراهيم القوامي الشيرازي ... الحكمة المتعالية)

نام «ملاصدرا» بدون تغییر منتقل شده و با افزودن حاشیه‌ای توضیحی درباره او، درک فرهنگی و مفهومی متن برای خواننده عربی افزایش یافته است. این رویکرد، ضمن حفظ نام اصیل، به شفافیت بیشتر متن کمک کرده است.

کربلایی لو: «چند شب پیش یک شعر از آنا آخمتووا خواندم.» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۱۴۷)

حیدری: «قبل عدۀ لیال قرأت شعراً من أنا إخماتوفا» (حیدری، ۲۰۱۹: ۱۸۲)

نام «آنا آخماتوا» به «آنا إخماتوفا» برای هماهنگی آوایی تغییر یافته، ضمن حفظ هویت ادبی و فرهنگی شاعر این روش، ارجاع فرهنگی را حفظ می‌کند.

۵-۴-۳. حفظ ساختارهای زبان مبدأ

ترس مترجمان تازه‌کار از ساختارهای زبان مبدأ، گاهی به تقلید یا وارونگی این ساختارها در زبان مقصد و در نتیجه، افت کیفیت ترجمه می‌انجامد (موسوی، ۱۴۰۱: ۱۰۵).

کربلایی لو: «تا دچار عشق نشوی از حصار تنگ‌نظرانه‌ی خودت در نمی‌آیی..» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۲۴۳)

حیدری: «إذا لم تبطل بالعشق فلن تخرج من حصار قصر النظر..» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۹۲)

مترجم با موفقیت ساختار شرطی دوپاره فارسی (تا... نشوی، از... در نمی‌آیی) را به ساختار مشابه عربی (إذا لم... فلن...) منتقل کرده و معنای اصلی را به‌درستی رسانده است. با این حال، این وفاداری کامل به ساختار زبان مبدأ، ضمن حفظ وضوح معنایی، موجب کاهش اندکی در طبیعی‌بودن و انعطاف‌پذیری عبارت در زبان مقصد شده است. برای نمونه، می‌توان این جمله را با ساختاری روان‌تر در عربی چنین بازگرداند: «لن تتحرر من ضيق أفقك إلا إذا عرفتَ العشق»؛ در این ترجمه، ضمن حفظ مفهوم اصلی، ساختار جمله به الگوهای رایج‌تر زبان عربی نزدیک‌تر شده و پیوند معنایی میان عشق و رهایی از تنگ‌نظری با بیانی طبیعی‌تر منتقل می‌شود.

۵-۴-۴. بیان نامناسب اصطلاحات

هر اصطلاح دارای پنج بُعد معنایی متمایز است: معنای مجازی، معنای تحت‌اللفظی، بار عاطفی، خصوصیات سبکی و ویژگی‌های ملی-قومی. مترجم در فرآیند انتخاب معادل مناسب، با محدودیت‌هایی ناشی از هر یک از این ابعاد مواجه است و باید تمام جنبه‌ها را به دقت در تحلیل و گزینش خود لحاظ کند (تجلی، ۱۳۶۸: ۱۰۵).

کربلایی لو: «یعنی گند بخورد به هر دشمنی و هرکارزاری» (کربلایی لو، ۱۳۹۴: ۲۴۱)

حیدری: «یعنی تعفن کل عدو و کل حرب» (حیدری، ۲۰۱۹: ۲۸۹)

برای انتقال بهتر این اصطلاح، می‌توان از معادل «تَبّاً لكل عدوّ ولكل معركة» استفاده کرد؛ زیرا این تعبیر، برخلاف «تعفن»، لحن نفرین‌آمیز و تحقیرآمیز عبارت فارسی را بهتر منتقل می‌کند، هرچند بازآفرینی کامل رنگ عامیانه «گند بخورد» در زبان عربی امکان‌پذیر نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی ترجمه عربی رمان «سمت کالسکه» اثر مرتضی کربلایی‌لو با عنوان «جهه العربیه» به قلم احمد حیدری، بر اساس الگوی چهارسطحی ارزیابی کیفیت ترجمه کارمن گارسس (۱۹۹۴) انجام شد. هدف اصلی پژوهش، بررسی راهبردهای به‌کاررفته از سوی مترجم و ارزیابی میزان موفقیت وی در انتقال عناصر زبانی، فرهنگی و سبکی متن مبدأ به زبان مقصد بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که مترجم در فرایند ترجمه از راهبردهای متنوعی در چهار سطح معنایی-واژگانی، نحوی-صرفی، گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی بهره گرفته است.

خلاصه نتایج کمی حاصل از تحلیل نمونه‌ها، شامل فراوانی راهبردهای مثبت، منفی و خنثی و درصد موفقیت مترجم در هر یک از سطوح چهارگانه الگوی گارسس، در جدول (۲) ارائه شده است. بر اساس تحلیل کمی ۳۸ نمونه منتخب، ۲۰ مورد (۵۳٪) در دسته راهبردهای مثبت، ۱۴ مورد (۳۷٪) در دسته راهبردهای منفی و ۴ مورد (۱۰٪) در دسته خنثی قرار گرفتند. بررسی سطوح چهارگانه نشان داد که بیشترین میزان موفقیت مترجم در سطح نحوی-صرفی با حدود ۸۲٪ مشاهده شد. در این سطح، راهبردهایی مانند تغییر ساختار نحوی، تغییر نوع جمله، توضیح و بسط معنا و جبران، نقش مؤثری در انتقال روان‌تر مفاهیم متن مبدأ به زبان مقصد داشته‌اند. پس از آن، سطح معنایی-واژگانی با ۶۰٪ موفقیت قرار داشت که استفاده از راهبردهایی مانند معادل فرهنگی، اقتباس و بسط معنا، به انتقال برخی عناصر فرهنگی و مفهومی متن اصلی کمک کرده است.

در مقابل، سطح سبکی-عملی با حدود ۳۳٪ موفقیت و سطح گفتمانی-کارکردی با ۱۰٪ موفقیت، نشان‌دهنده برخی کاستی‌ها در بازآفرینی کامل ویژگی‌های سبکی و کارکردهای گفتمانی متن مبدأ است. در سطح گفتمانی-کارکردی، هیچ‌یک از نمونه‌های بررسی‌شده در دسته راهبردهای مثبت قرار نگرفت و بیشتر موارد دارای کاستی ارزیابی شدند؛ هرچند در برخی موارد، مانند حفظ اعلام، عملکرد مترجم خنثی بوده است.

بر این اساس، پاسخ به پرسش‌های پژوهش نشان می‌دهد که احمد حیدری در انتقال ساختارهای زبانی و برخی مؤلفه‌های معنایی متن مبدأ موفق‌تر عمل کرده است، اما در حفظ کامل ویژگی‌های سبکی و کارکردهای گفتمانی متن اصلی با محدودیت‌هایی مواجه بوده است. همچنین، یافته‌های پژوهش فرضیه مطرح‌شده را تأیید می‌کند؛ زیرا تحلیل داده‌ها نشان داد که مترجم از راهبردهای متفاوتی در چهار سطح الگوی گارسس بهره گرفته و میزان موفقیت وی در انتقال عناصر زبانی، فرهنگی و سبکی در این سطوح یکسان نیست.

در مجموع، ترجمه «جهه العربیه» را می‌توان ترجمه‌ای با موفقیت نسبی ارزیابی کرد که در سطوح نحوی-صرفی و معنایی-واژگانی از عملکرد مطلوب‌تری برخوردار است؛ با این حال، نتایج نشان می‌دهد که توجه بیشتر به ویژگی‌های سبکی و کارکردهای گفتمانی متن مبدأ می‌تواند به ارتقای کیفیت ترجمه کمک کند.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به بررسی تنها یک ترجمه از یک اثر ادبی و محدود بودن نمونه‌های تحلیل‌شده اشاره کرد. همچنین، این پژوهش بر اساس یک چارچوب نظری انجام شده است؛ از این رو، مقایسه این ترجمه با ترجمه‌های دیگر، بهره‌گیری از الگوهای ارزیابی متفاوت و بررسی دیدگاه خوانندگان می‌تواند در پژوهش‌های آینده، زمینه ارائه تصویری جامع‌تر از کیفیت ترجمه را فراهم سازد.

جدول ۲. فراوانی و درصد موفقیت گرایش‌های ترجمه در سطوح چهارگانه مدل گارسس

سطح ارزیابی	مثبت	منفی	خشی	مجموع نمونه‌ها	درصد موفقیت
سطح واژگانی-معنایی	۹	۴	۲	۱۵	۶۰٪
سطح نحوی	۹	۲	۰	۱۱	۸۲٪
سطح سبکی-عملی	۲	۴	۰	۶	۳۳٪
سطح گفتمانی-کارکردی	۰	۴	۲	۶	۰٪
مجموع	۲۰	۱۴	۴	۳۸	۵۳٪

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

بیانیه نحوه استفاده از ابزار هوش مصنوعی

در تدوین این مقاله از ChatGPT صرفاً برای مرور و خلاصه‌سازی برخی منابع و ویرایش زبانی متن انگلیسی، به‌ویژه چکیده مبسوط، استفاده شده است. این ابزار در ایده‌پردازی، تولید و تحلیل محتوای علمی، جداول و شکل‌ها و مدیریت منابع به کار گرفته نشده است. تمامی مطالب توسط نویسندگان بررسی و تأیید شده و مسئولیت نهایی صحت و محتوای مقاله بر عهده آنان است.

منابع

- احمدی، محمدنبی، و قنبری، زهرا. (۱۳۹۹). نقد ترجمه فارسی داستان «نهرالذهب» براساس نظریه سطح معنایی-لغوی الگوی گارسس. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۱۰(۲۲)، ۱۷۳-۲۰۴.
- <https://doi.org/10.22054/retall.2020.50497.1483>
- انوری کوهستانی، علی. (۱۳۹۶). نقد و بررسی آیات متشابه لفظی در قصص قرآن کریم بر اساس رویکرد گارسس [پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان].
- انیس، ابراهیم، منتصر، عبدالحلیم، الصوالحی، عطیه، و أحمد، محمد خلف‌الله. (۲۰۰۴). المعجم الوسیط (الطبعة الرابعة). مجمع اللغة العربیة.

- بهاروند، ولی، حسونی‌نژاد، مینا، و کارخانه، جواد. (۱۴۰۳). نقد و ارزیابی برگردان عربی کتاب «آن بیست و سه نفر» اثر احمد یوسف‌زاده بر پایه سطح لغوی-معنایی الگوی ترجمه کارمن گارسس. *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۴ (۳۰)، ۳۶۹-۴۰۲. <https://doi.org/10.22054/rctall.2024.79865.1739>
- پور یزدان‌پناه کرمانی، آرزو. (۱۴۰۲). نقد ترجمه منطق الطیر عطار از بدیع محمد جمعه با تکیه بر نظریه گارسس. *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۳ (۲۹)، ۳۹۱-۴۳۰. <https://doi.org/10.22054/rctall.2024.75995.1696>
- تجلی، غفار. (۱۳۶۸). ارزش کاربردی اصول و مبانی ترجمه (ترجمه و اقتباس از کومیساروف). *علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ۲ (۸)، ۱۰۱-۱۱۳.
- تقیه، محمد حسن. (۱۳۸۴). نقد ترجمه چیست. *مطالعات ترجمه*، ۳ (۱۱)، ۵۳-۶۱.
- حیدری، احمد. (۲۰۱۹). *جهه العربیة* (چاپ اول). منشورات تکوین.
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). *لغت‌نامه دهخدا* (چاپ دوم، جلد ۱-۱۶). انتشارات دانشگاه تهران.
- رشیدی، ناصر، و فرزانه، شهین. (۱۳۸۹). ارزیابی و مقایسه ترجمه‌های فارسی رمان «شاهزاده و گدا» اثر مارک تواین براساس الگوی گارسس (۱۹۹۴). *زبان‌پژوهی*، ۲ (۳)، ۵۷-۱۰۵. <https://doi.org/10.22051/jlr.2014.1058>
- روشنفکر، کبری، نظری منظم، هادی، و حیدری، احمد. (۱۳۹۲). چالش‌های ترجمه‌پذیری عناصر فرهنگی در رمان «اللس والکلاب» نجیب محفوظ: مقایسه دو ترجمه با تکیه بر چهارچوب نظری نیومارک. *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۳ (۸)، ۱۳-۳۴. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22519017.1392.3.8.1.2>
- سادات جهان‌تاب، زینب. (۱۴۰۲). نقد ترجمه عربی کتاب «داستان راستان» اثر مرتضی مطهری براساس مدل گارسس [پایان‌نامه کارشناسی ارشد]. دانشگاه الزهرا.
- سواری، فاطمه، و عموری، نعیم. (۱۴۰۳). ارزیابی ترجمه فارسی رمان «فی قلبی أنثی عبریة» بر پایه الگوی کارمن گارسس. *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۴ (۳۰)، ۲۶۳-۲۹۸. <https://doi.org/10.22054/rctall.2024.77146.1710>
- شادمان، یسرا، و عربی، مینا. (۱۴۰۱). نقد برگردان کریم پورزید از رمان «طشاری» اثر انعام کججه‌جی با عنوان «تکه‌پاره‌های من» براساس الگوی کارمن گارسس. *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۲ (۲۶)، ۷۱-۱۰۴. <https://doi.org/10.22054/rctall.2021.58299.1531>
- شاه‌حسینی، پیمان. (۱۴۰۰). *ارزیابی ترجمه حزبی از رمان «حین ترکنا الجسر» عبدالرحمن منیف براساس الگوی گارسس* [پایان‌نامه کارشناسی ارشد]. دانشگاه سمنان.
- صفوی، کوروش. (۱۳۹۷). *هفت گفتار در مورد ترجمه* (چاپ دوم). نشر مرکز.
- عمید، حسن. (۱۳۷۸). *فرهنگ عمید* (چاپ پانزدهم). انتشارات امیرکبیر.
- فرزانه، شهین. (۱۳۸۷). *ارزیابی و مقایسه ترجمه‌های فارسی رمان انگلیسی «شاهزاده و گدا» اثر مارک تواین براساس مدل گارسس* [پایان‌نامه کارشناسی ارشد]. دانشگاه شیراز.
- کبری، محمد، حشمتی، بهزاد، و تاند، بایزید. (۱۴۰۱). مقایسه ساختار ترجمه عربی و فارسی رمان «پیامبر» جبران خلیل جبران (براساس الگوی کارمن گارسس). *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۲ (۲۷)، ۳۷-۶۷. <https://doi.org/10.22054/rctall.2022.69296.1640>
- کربلایی‌لو، مرتضی. (۱۳۹۴). *سمت کالسکه* (چاپ اول). انتشارات روزنه.

- گرچی، زهره، و رستم‌پور ملکی، رقیه. (۱۴۰۲). نقد ترجمه فارسی منتخب آثار جبران در کتاب «حمام روح» بر پایه مدل نظری گارسس. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۱۱(۲۴)، ۱۴۵-۱۸۲.
<https://doi.org/10.22054/rctall.2022.69296.1640>
- متقی‌زاده، عیسی، و نقی‌زاده، سید علاء. (۱۳۹۶). ارزیابی ترجمه متون ادبی فارسی به عربی بر اساس مدل کارمن گارسس: پیام رهبر انقلاب به مناسبت موسم حج ۱۳۹۵ برای نمونه. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۷(۱۶)، ۱۶۹-۱۹۴.
<https://doi.org/10.22054/rctall.2017.7921>
- مختار عمر، أحمد. (۲۰۰۸). معجم اللغة العربية المعاصرة (الطبعة الأولى، المجلد ۱). عالم الكتب.
- مختاری اردکانی، محمدعلی. (۱۳۷۶). چهارچوبی نظری برای ارزیابی ترجمه. مترجم، ۶(۲۵)، ۵۰-۵۸.
- مسلم‌پور خزینه، زینب، بلاوی، رسول، و موسوی‌پناه، سید احمد. (۱۴۰۴). نقد ترجمه فارسی رمان «تغریب القافر» اثر زهران القاسمی بر اساس الگوی گارسس. مطالعات میان‌رشته‌ای در زبان و ادبیات عربی، ۲(۲)، ۶۹-۹۰.
<https://doi.org/10.22034/jisall.2026.551269.1096>
- مگاطیف، نادیا. (۱۴۰۲). نقد ترجمه رمان «چشم‌هایش» از احمد موسی بر اساس نظریه گارسس [پایان‌نامه کارشناسی ارشد]. دانشگاه شهید چمران اهواز.
- موسوی، سید حمید. (۱۴۰۱). ارزیابی ترجمه عربی احمد موسی از رمان «سمفونی مردگان» بر اساس الگوی گارسس [پایان‌نامه کارشناسی ارشد]. دانشگاه سمنان.
- مولا، انیس. (۱۴۰۳). نقد ترجمه رمان «سووشون» با ترجمه احمد موسی بر اساس نظریه کارمن گارسس [پایان‌نامه کارشناسی ارشد]. دانشگاه شهید چمران اهواز.
- نجفی، ابوالحسن. (۱۳۶۱). غلط‌نویسیم: فرهنگ دشواری‌های زبان فارسی (چاپ پنجم). مرکز نشر دانشگاهی.
- نجفی، ابوالحسن. (۱۳۷۸). فرهنگ فارسی عامیانه (چاپ اول، جلد ۲). انتشارات نیلوفر.
- نیازی، شهریار، و قاسمی‌اصل، زینب. (۱۳۹۸). الگوهای ارزیابی ترجمه (چاپ دوم). انتشارات دانشگاه تهران.

English References

- Garcés, C. V. (1994). A methodological proposal for the assessment of translated literary works: A case study, *The Scarlet Letter* by N. Hawthorne into Spanish. *Babel*, 40(2), 77-102.
<https://doi.org/10.1075/babel.40.2.03val>
- Newmark, P. (1988). A textbook of translation. New York: Prentice-Hall International.
<https://search.worldcat.org/title/A-textbook-of-translation/oclc/15052999>

Persian and Arabic References Presented in English

- Ahmadi, M. N., & Ghanbari, Z. (2020). Critique of the Persian translation of the story "Nahr al-Dhahab" based on the semantic-lexical level of Garcés's model. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 10(22), 173-204.
<https://doi.org/10.22054/rctall.2020.50497.1483> [In Persian]
- Amid, H. (1999). *Amid dictionary* (15th ed.). Amir Kabir Publications. [In Persian]
- Anis, I., Muntasir, A. A., al-Sawalhi, A., & Ahmad, M. K. (2004). *The intermediate dictionary* (4th ed.). Academy of the Arabic Language. [In Arabic]
- Anvari Kouhestani, A. (2017). *A critique and analysis of verbally similar verses in the stories of the Holy Qur'an based on Garcés's approach* [Master's thesis]. Shahid Bahonar University of Kerman. [In Persian]

- Baharvand, V., Hassouninejad, M., & Karkhaneh, J. (2024). Critique and evaluation of the Arabic translation of the book "Those Twenty-Three People" by Ahmad Yousefzadeh based on the lexical-semantic level of Carmen Garcés's translation model. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 14(30), 369–402. <https://doi.org/10.22054/rctall.2024.79865.1739> [In Persian]
- Dehkhoda, A. A. (1998). *Dehkhoda dictionary* (2nd ed., Vols. 1–16). University of Tehran Press. [In Persian]
- Farzaneh, S. (2008). *Evaluation and comparison of Persian translations of the English novel "The Prince and the Pauper" by Mark Twain based on Garcés's model* [Master's thesis]. Shiraz University. [In Persian]
- Gorji, Z., & Rostampour Maleki, R. (2023). A critique of the Persian translation of selected works of Gibran in the book "Hamam-e Rooh" based on Garcés's theoretical model. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 11(24), 145–182. <https://doi.org/10.22054/rctall.2020.52589.1479> [In Persian]
- Haydari, A. (2019). *Jihat al- Arabah* (1st ed.). Takwin Publications. [In Arabic]
- Kabiri, M., Heshmati, B., & Tand, B. (2022). Comparing the structure of the Arabic and Persian translations of Gibran Khalil Gibran's "The Prophet" (based on Carmen Garcés's model). *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 12(27), 37–67. <https://doi.org/10.22054/rctall.2022.69296.1640> [In Persian]
- Karbalaeilou, M. (2015). *Samt-e Kaleskeh* (1st ed.). Rozaneh Publications. [In Persian]
- Megatif, N. (2023). *A critique of the translation of Ahmad Musa's novel "Her Eyes" based on Garcés's theory* [Master's thesis]. Shahid Chamran University of Ahvaz. [In Persian]
- Mokhtari Ardakani, M. A. (1997). A theoretical framework for translation evaluation. *Motarjem*, 6(25), 50–58. [In Persian]
- Molla, A. (2024). *A critique of the translation of the novel "Savushun" by Ahmad Musa based on Carmen Garcés's theory* [Master's thesis]. Shahid Chamran University of Ahvaz. [In Persian]
- Moslempour Khazineh, Z., Balavi, R., & Mousavi-Panah, S. A. (2025). A critique of the Persian translation of the novel "Taghribat al-Qafir" by Zahran al-Qasimi based on Garcés's model. *Interdisciplinary Studies in Arabic Language and Literature*, 2(2), 69–90. <https://doi.org/10.22034/jisall.2026.551269.1096> [In Persian]
- Mottaqi-Zadeh, I., & Naghi-Zadeh, S. A. (2017). Evaluation of the translation of Persian literary texts into Arabic based on Carmen Garcés's model: The Supreme Leader's message for the 2016 Hajj season as an example. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 7(16), 169–194. <https://doi.org/10.22054/rctall.2017.7921> [In Persian]
- Mousavi, S. H. (2022). *Evaluation of Ahmad Musa's Arabic translation of the novel "Symphony of the Dead" based on Garcés's model* [Master's thesis]. Semnan University. [In Persian]
- Mukhtar Umar, A. (2008). *Dictionary of the contemporary Arabic language* (1st ed., Vol. 1). Alam al-Kutub. [In Arabic]
- Najafi, A. (1982). *Let's not write incorrectly: A dictionary of difficulties of the Persian language* (5th ed.). Markaz-e Nashr-e Daneshgahi. [In Persian]
- Najafi, A. (1999). *Dictionary of colloquial Persian* (1st ed., Vol. 2). Niloufar Publications. [In Persian]
- Niazi, S., & Ghasemi-Asl, Z. (2019). *Translation evaluation models* (2nd ed.). University of Tehran Press. [In Persian]
- Pour Yazdanpanah Kermani, A. (2023). A critique of Badi Muhammad Jum'ah's Arabic translation of Attar's "Mantiq al-Tayr" based on Garcés's theory. *Translation Researches in the Arabic*

- Language and Literature*, 13(29), 391–430. <https://doi.org/10.22054/rctall.2024.75995.1696> [In Persian]
- Rashidi, N., & Farzaneh, S. (2010). Evaluation and comparison of Persian translations of the English novel "The Prince and the Pauper" by Mark Twain based on Garcés's (1994) model. *Journal of Language Research (Zabanpazhuhi)*, 2(3), 57–105. <https://doi.org/10.22051/jlr.2014.1058> [In Persian]
- Roshanfeker, K., Nazari Monazzam, H., & Haydari, A. (2013). Challenges of translating cultural elements in Naguib Mahfouz's novel "Al-Liss wa al-Kilab": A comparison of two translations based on Newmark's theoretical framework. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 3(8), 13–34. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22519017.1392.3.8.1.2> [In Persian]
- Sadat Jahan-Tab, Z. (2023). *A critique of the Arabic translation of Morteza Motahhari's "Dastan-e Rastan" based on Garcés's model* [Master's thesis]. Alzahra University. [In Persian]
- Safavi, K. (2018). *Seven talks on translation* (2nd ed.). Nashr-e Markaz. [In Persian]
- Savari, F., & Amouri, N. (2024). Evaluation of the Persian translation of the novel "In My Heart a Hebrew Girl" based on Carmen Garcés's model. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 14(30), 263–298. <https://doi.org/10.22054/rctall.2024.77146.1710> [In Persian]
- Shadman, Y., & Arabi, M. (2022). Critique of Karim Pourzubeid's translation of Inaam Kachachi's novel "Tashari" under the title "My Fragments" based on Carmen Garcés's model. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 12(26), 71–104. <https://doi.org/10.22054/rctall.2021.58299.1531> [In Persian]
- Shah-Hosseini, P. (2021). *Evaluation of Hezbai's translation of Abdul Rahman Munif's novel "Hin Taraknā al-Jisr" based on Garcés's model* [Master's thesis]. Semnan University. [In Persian]
- Taghieh, M. H. (2005). What is translation criticism? *Translation Studies*, 3(11), 53–61. [In Persian]
- Tajalli, G. (1989). The practical value of the principles and fundamentals of translation (translated and adapted from Komissarov). *Journal of Social Sciences and Humanities of Shiraz University*, 2(8), 101–113. [In Persian]